

ENGLSKA SLAVNA REVOLUCIJA (1688.)

Dubravko Aladić

Revolucija u modernim društvima poistovjećuje se s burnim promjenama u društvenom poretku ili bolje rečeno u državi. Općenito, svi se sjetimo socijalističkih revolucija ili Francuske revolucije, koje su bile krvave, što je zapravo najblaže rečeno. Međutim, prije svih socijalističkih i 101 godinu prije Francuske revolucije, izvedena je na sasvim miran način u Engleskoj Slavna revolucija, koja je ostala upamćena po tome što je bila beskrvna, te su je upravo zbog toga nazvali slavna i ona nam daje za primjer da se ne rješavaju svi problemi nasiljem.

Pojam slave upotrebljava se u nekakvom slavnom vojničkom djelu, u junačkim podvizima itd., no engleska Slavna revolucija ne nosi epitet *slavna* zbog slavni vojnih pobjeda, nego upravo zbog toga što je izvršena mirna tranzicija vlasti. Kod samog spomena riječi revolucija nitko od nas ne može ostati ravnodušan, jer kao što i sama definicija kaže, revolucija je korjenita promjena u društvu i gospodarstvu, a kod većine takvih "korjenitih" promjena generalna ideja nije se odmah ostvarila, nego postupno, nakon dužeg perioda. Ovdje imamo slučaj beskrvne revolucije koja je pomirila sukobljene strane i izvršila svoj konačan cilj – pomirenje i ujedinjenje svih partikularizama u državi te konačno uspješno funkcioniranje parlamentarne monarhije u Engleskoj. Nastojat ću objasniti te što bolje protumačiti tijekom događaja za vrijeme revolucije te njezine uzroke i posljedice.

Vladavina Jakova II. Stuarta – uzrok revolucije

Za razliku od svog brata Karla II., koji je bio nepažljiv, sklon užicima i popustljiv, Jakov je bio hrabar i prije svega veoma aktivan, što je i pokazao kada se osobno borio u pomorskim bitkama protiv Nizozemaca. Imao je veoma jasno viđenje što je pravedno, a što nije i bio je spreman sve riskirati da bi njegov stav prevladao. Ispravno je reći da je Jakov II. više ispaštao zbog svojih pogrešaka nego zbog svojih zlodjela, jer on nije bio ni velik ni mudar čovjek, ali je jednostavno nemoguće odati barem malo poštovanja čovjeku koji je bio spreman riskirati sve prije nego odustati od svojih ideja (Forster, 1912: 531).

Kralj je naime bio rimokatolik, a devet desetina engleskog stanovništva je bilo protestantske konfesije, što je predstavljalo veliku prepreku za kraljeve planove o pretvaranju Engleske u rimokatoličku zemlju. Osim nasilnog vraćanja

rimskoj crkvi, kralj je stupio u otvoreni savez sa Lujem XIV., koji je više nalikovao na podčinjenost francuskom kralju nego na istinsko savezništvo. Na samom početku svoje vladavine, kralj saziva parlament, koji je bio sastavljen većinom od zastupnika stranke torijevaca, i nastavlja ono što je njegov brat započeo, a to je progon dijela škotskih protestanata (Covenanters) pod vodstvom Grahama od Claverhousa. Stanovništvo južne Škotske bilo je razbješnjeno jer je to naredio kralj Škotske i većina Škota zajedno s većim dijelom Engleza planiraju pobunu protiv kralja, koja će biti poznata kao Monmouthov i Argylov ustanak (Forster, 1912: 533).

Međutim, kralju je bila naklonjena stranka torijevaca¹ i dokle god su bili složni, kralj je imao njihovu potporu, ali postojala je jedna stvar u kojoj torijevci zajedno s vigovcima² ne bi nikad poduprli kralja, a to je podvrgavanje crkve i države katolicizmu (Trevelian, 1956: 493).

Monmouthov i Argylov ustanak

Ustanak protiv vladavine Jakova II. izbio je već 1685. godine u Škotskoj (Grof od Argyla) i Engleskoj (Vojvoda Monmouth). Njihovi vođe iskricali su svoje snage u mjestu Lyme Regis. Monmouth je bio uvjeren da će većina protestanata pristati uz njega čim se bude iskrcao, no to se pokazalo pogrešnim, jer vrijeme za revoluciju još nije došlo. Jakov II. još nije ništa

konkretno uradio engleskim protestantima što će im ozbiljno naštetiti, a Parlament ga je još uvijek podržavao. Odgovor je bio silovit, kraljeva vojska pod vodstvom Lorda Fevershama krenula je u pravcu zapada iz Londona, na putu im se pridružio časnik John Churchill, koji će kasnije izrasti u jednog od najboljih engleskih vojnih zapovjednika u povijesti, time što nikad nije bio poražen na bojnopolju. Ubrzo je grof od Argyla poražen 17. lipnja, a 30. lipnja je pogubljen, dok se kraljeva vojska s ostatkom pobunjenika sastala na bojnopolju kod Sedgemoora 6. srpnja 1685. godine, gdje je vojvoda od Monmoutha poražen velikim zaslugama energičnog vojnog zapovjednika dijela kraljeve vojske, Johna Churchilla i odveden je u londonski Tower, gdje je 15. srpnja pogubljen te je time pobuna doživjela svoj neslavan kraj (Trevelian, 1956: 494).

¹ Konzervativci, pristalice kralja – prozvani prema pogrdnoj riječi za irske odmetnike od zakona, *tories*.

² Liberali, pristalice parlamenta – prozvani prema pogrdnom izrazu za krađu konja, *to whig a mare*.

Jakov II (1633. - 1701.)

Monmouthov i Argylov ustanak djelovali su na Jakova II. tako da su ga potaknuli na novu tiraniju, odnosno ti su ustanci na kraju imali suprotan učinak. Na pobunu je kralj odgovorio krvoprolićem, kada je za vrhovnog suca postavio Jeffreysa, snažnog čovjeka koji je imao problema s nasilnim ponašanjem. On je osudio 350 pobunjenika na smrt vješanjem, a budući da ih je objesio u veliki krug od Dorseta do Somerset, to je područje nazvano "Bloody Circuit", odnosno krvavi krug. Osim toga je 800 pobunjenika poslao u prekomorske kolonije kao roblje, a ostale je stavio u zatvorske ćelije, no ono što je najviše zgrozilo Engleze bilo je neviđeno nasilje nad ženama koje su sudjelovale u pobuni. Čak je general Churchill, koji je bio poznat kao hladna osoba, istupio protiv okrutnosti i navodno je plačući rekao da komadić mramora kojeg drži u ruci nije tvrdi od kraljevog srca (Green, 2008: 6).

Pod francuskim utjecajem kralj je usvojio brže metode za "ponovno pokrštavanje" Engleske. Pod izlikom da uvijek postoji mogućnost izbijanja novog ustanka, na Hounslow Heathu uredio je veliki vojnički logor gdje je smjestio 30 000 vojnika. Kralj je krenuo uvoditi u tu vojsku katoličke časnike, no budući da je katolika koji su htjeli i mogli vršiti takvu dužnost bilo malo, doveo je iz Irske seljake keltskog podrijetla. Engleski vojnici i građani smatrali su ih strancima i divljacima koji su došli vladati Engleskom (Trevelian, 1956: 495).

Sukob Jakova II. sa sveučilištima

Kao što je već bio odvojen od staleža lordova i gentrya, preostalo je Jakovu II. da prisili kler na otpor.

Naime, kralj je htio izazvati negodovanje klera, čime bi oni njemu dali pravo da se odrekne zakletve da će štiti Anglikansku crkvu, koju je dao na početku svoje vladavine, i odlučio je napasti ju na velikim znanstvenim institucijama, koje su bile njezine utvrde. Da bi osigurao sveučilišta za katoličke službenike, morao je preuzeti školske ustanove koje su pohađali pripadnici engleskog sloja gentry. Kralj nije puno uređivao za katoličke službenike na Cambridgeu, ali zato je usmjerio na Oxford nasilnu i upornu izmjenu protestantskih s katoličkim službenicima. Obadiah Walker, čelnik sveučilišta, proglasio se preobraćenim katolikom i bilo je time za kralja opravdano što je on zadržao svoju poziciju, bez obzira što je to bilo protuzakonito. Rimokatolik imenom Massey bio je predstavljen od strane kralja dekanatu fakulteta Christ Church Magdalen, koji je bio najbogatiji fakultet na tom sveučilištu, a kralj je još predložio nekog neuglednog farmera katolika na tu poziciju, međutim izabran je protestant Hough. Crkvena komisija proglasila je izbore ništavnima,

a kralj je sada predložio oxfordskog biskupa Parkera za svoga kandidata, no i ovaj puta je izabran Hough i čelništvo je tvrdoglavo držalo stav da on treba biti na čelu. Čak je i kraljeva posjeta sveučilištu i tome fakultetu bila uzaludna, zajedno s njegovim prijetnjama. Međutim, on je svoje prijetnje ispunio i Hough je smijenjen i na njegovo je mjesto nelegalno postavljen Parker, koji ubrzo umire, a nasljeđuje ga Bonaventura Gifford. Također, kralj postavlja u čelništvo dvanaest katolika, kako ne bi bilo problema u vezi sa sljedećim izborima (Green, 2008: 20).

Sukobi s parlamentom

Jakova II. Stuarta, nakon što je došao na vlast i sazvao parlament, podržavala je torijevska većina i taj saziv parlamenta bio je izrazito rojalistički nastrojen te stoga jamčio kralju provođenje zakona po njegovoj volji, ali samo preko parlamenta, s čime se kralj nikako nije mogao pomiriti jer je smatrao da je pomoću božanskog prava on izabran za kralja i bilo koja neposlušnost naroda smatrao je grijehom. Da bi kralj omogućio ostvarivanje svojeg najvećeg cilja, morao je revidirati i uvesti tri zakona (Trevelian, 1956: 494).

Prvi, tzv. Test Act, bio je zakon koji je donio Karlo II. i po kojemu je svim osobama koje se odbiju deklarirati pripadnicima novoosnovane Anglikanske crkve, zabranjeno vršiti bilo koju vrstu javne službe. I sam je Jakov bio smijenjen s dužnosti javnog službenika jer je odbio odreći se svoje vjere. Ovaj zakon, iako ga je podržavala većina protestanata, uistinu je bio nepravedan jer je sprečavao dobre i časne ljude od služenja svojoj državi. Pošto je, kao što je već prije spomenuto, kralj imao većinu u parlamentu, on je odlučio ukinuti taj zakon mimo parlamenta što je izazvalo prvo neslaganje između njega i torijevaca (Forster, 1912: 536).

Drugi zakon, tzv. "Habeas Corpus Act", bio je za razliku od prethodnoga veoma napredan, jer je regulirao odnose vlasti prema zatvorenicima. Međutim, kako je Test Act sprečavao kralja da dodjeljuje visoke položaje svojim bliskim suradnicima, tako je drugi zakon sprečavao vladara da kažnjava svoje neprijatelje po svojoj volji. Kralj je želio svoje protivnike staviti u zatvor i držati ih tamo bez suđenja, ili ako dođe do suđenja onda im namjestiti neprijateljski nastrojenu porotu (Forster, 1912: 536).

Treći zakon, odnosno deklaracija koju je Jakov II. uveo, bila je tzv. "The Declaration of Indulgence" 4. travnja 1687. godine, prema kojoj je kralj mogao kazniti sve one koji bi prekršili Test Act. On je

John Churchill

napravio dobru stvar na krivi način, jer je bilo pravedno proglasiti da nijedan čovjek ne smije biti kažnjen zbog svog vjerskog mišljenja, ali potpuno krivi potez napravio je kada je izjavio da zakon koji je donio parlament mora biti razvrgnut i stavljen po strani samo zato što je kralj tako želio. Iako je ovom deklaracijom dana amnestija nekonformistima i rimokatolicima, bilo je očito da je kralj naklonjen i da želi više koristi od rimokatolika, te su se nekonformisti udružili s protestantima Engleske crkve u osudi kraljeve samovolje (Bromley, 2008: 199).

Kada je kralj 7. svibnja 1688. godine ponovno izdao Deklaraciju oprosta i kada je sedam dana poslije naredio da se mora pročitati u svim crkvama i kapelicama u cijelom kraljevstvu, izazvao je burne reakcije kod Engleza. Nadbiskup Canterburyja William Sancroft, zajedno sa šest ostalih biskupa, potpisao je 28. svibnja peticiju, koju je predstavio kralju sa stajalištem da je Deklaracija donesena na nelegalan način i zamolio ga da ne inzistira na njihovom čitanju. Nakon ovog događaja, veliki dio klera jednostavno je odbio poslušati kralja i nije čitao Deklaraciju oprosta. Stoga je Jakov II. 18. lipnja odlučio pozvati biskupe na razgovor, a kada su došli k njemu, poslao ih je u Tower. Samo dva dana kasnije kraljica je rodila sina. Međutim, nitko nije htio priznati novorođenog princa kao legitimnog nasljednika, jer je već vladajući stalež bio dovoljno nezadovoljan njegovom vladavinom i činjenicom da strogo preferira katolike. Kralju je dano upozorenje na njegovu destruktivnu unutarnju politiku, i to u slučaju suđenja šestorici biskupa koji su bili optuženi za klevetu. No 9. i 10. srpnja sud ih je oslobodio krivnje, čime je izravno narušen kraljev ugled. Veselje naroda čulo se od mjesta suđenja, Westminster Halla pa čak do Hounslow Heatha, koji je bio kraljeva novostvorena vojarna (Forster, 1912: 538).

Tijek Slavne revolucije

U noći s 10. na 11. srpnja Arthur Herbert prurušen napušta London, noseći pismo Vilimu Oranskom, mužu Marije Stuart (kći Jakova II.), koje je potpisalo sedam vodećih protivnika Jakova II. Stuarta (što torijevaca, što vigovaca), a u njemu su ukratko informirali Vilima da devetnaest od dvadeset ljudi u kraljevstvu želi promjene, te da iščekuju njegovu invaziju na Englesku i da će mu se pridružiti kada se iskrca na englesko tlo. U pozivnici su također još i naglasili nezadovoljstvo u vojsci i mornarici. U sljedećim mjesecima njihovi agenti će dovesti nezadovoljstvo vojnika i mornara do te mjere da

kada bude došlo vrijeme invazije, oni će napustiti Jakova II. Stuarta (Bromley, 2008: 201).

Čim je primio pozivnicu, Vilim je odmah počeo pripremati invaziju jer bi mu preuzimanje vlasti u Engleskoj bilo od itekakve koristi, zato što je bio u ratu s najmoćnijim vladarom Europe, Lujem XIV., kraljem Francuske. Unovačio je 7 000 mornara i 5 000 vojnika za napad na Englesku, a u savezu s njemačkim kneževinama Branderburgom, Hesseom i knezovima od Brunswicka 13 000 vojnika za obranu Ujedinjenih provincija. Kada su pripreme za invaziju bile pri kraju, Vilim je izdao deklaraciju 10. listopada, u kojoj je pobrojao nelegalne zakone koje je izdao Jakov II. i njegovi ministri, te objasnio da je svrha njegove invazije uspostava slobodnog i legalnog parlamenta koji bi trebao čuvati protestantizam i uspostaviti pravednu nagodbu u vezi s vjerskim pitanjima. Nekoliko dana kasnije ekspedicija je bila spremna, no čekao se pogodan vjetar u leđa (Bromley, 2008: 202).

Konačno, 29. listopada 1688. godine, Vilim je isplovio. Međutim, zbog velike oluje morao se vratiti natrag i tek je 11. studenoga isplovio za Englesku, točnije u Yorkshire, gdje ga je trebao dočekati grof od Danbyja, koji je bio jedan od potpisnika pozivnice Vilimu. No jaki je vjetar preusmjerio njegovu flotu južnije pa se iskrcao 15. studenoga u mjestu Brixham blizu Torquaya. Iskrcaвши se sljedećeg dana, vojska je krenula prema Londonu. Tijekom prvih nekoliko dana samo su ih ljudi sa sela podržavali, međutim tada je uz njih stao i sloj gentryja i Vilim je uskoro imao pozamašan broj pristalica. Bojeći se ustanka protiv katolika, Jakov II. je poslao vojsku, a

Vilim Oranski (1650. - 1702.)

potom i sam otišao u mjesto Salisbury 29. studenoga, gdje je nakon Torquaya Vilim trebao stići, no sjever zemlje se počeo buniti. Ne želeći riskirati bitku, kralj se počeo povlačiti 4. prosinca. Jedan od razloga njegova povlačenja prelazak je njegova najboljeg vojskovođe Johna Churchilla na Vilimovu stranu, a nakon njega kralja su napustili princ Juraj Danski (muž princeze Ane), njegova mlađa kćer princeza Ana te Sarah (žena Johna Churchilla). Kada je kralj došao do Londona 6. prosinca, tada je bio gotovo usamljen u svojim idealima (Bromley, 2008: 204).

Sada se kralj odlučio na bijeg, a da dobije na vremenu, obećao je saziv parlamenta 25. siječnja i poslao tri izaslanika (Halifaxa, Daniela Fincha i Sidneya, baruna Godolphina), koji su se sastali 18. prosinca sa Vilimom u Littlecoteu da zadrže invaziju uvjeravajući ga da će Jakov otpustiti sve katoličke službenike (vojne i civilne), a Tower i utvrda u Tilburyju bit će povjereni gradu Londonu. Tijekom zasjedanja parlamenta Vilim i Jakov bit će sa svojim čuvarima u Londonu ili oboje jednako udaljeni od

glavnoga grada. S noći 19. na 20. prosinac Jakov II. šalje svoju ženu i sina u Pariz i obećava da će doći za njima za 24 sata. Napisao je oprostajno pismo prema kojemu je njegov vrhovni vojni zapovjednik grof Feversham raspustio preostalu vojsku. Kralj je sa sobom 21. prosinca ponio i Veliki pečat koji je ispustio u Temzu. Budući da parlament nije mogao biti zakonski sazvan bez dokumenta ovjerenog tim pečatom, a novi pečat se nije mogao napraviti bez kraljeva odobrenja, njegovi neprijatelji dovedeni su u nezgodnu situaciju. Kratko vrijeme zemlja je bila bez vlade, no već sljedećeg dana članovi Gornjeg doma sastali su se u Whitehallu i izabrali Halifaxa za svoga vođu, a on je uspostavio red u zemlji nakon početnih nereda. Nesretni kralj bio je uhvaćen kod Favershama kad je bježao i vraćen je u London 26. prosinca (Bromley, 2008: 205).

Nakon uspješnog iskrcavanja Vilim Oranski nije očekivao pokušaj bijega Jakova II. jer ga je još uvijek vidio kao kralja. No nakon bijega, Vilim je promijenio svoje mišljenje, pogotovo nakon što je kralj raspustio vojsku, gdje je pokazao da nije sposoban vladati. Savjetovao mu je 27. prosinca pred dolaskom u London da se smjesti u mjestu Ham. Povijesna slučajnost htjela je da se dva vladara mimoiđu, jer je Jakov II. otišao prijepodne, a Vilim Oranski poslijepodne došao u London 28. prosinca. Članovi Gornjeg doma i dalje su se sastajali, i dalje su tražili od Jakova II. da sazove parlament, no on 2. siječnja uspješno bježi u Francusku. Pošto je samo kralj mogao sazvati parlament, a njega nije bilo, članovi Gornjeg doma, predstavnici grada Londona i preživjeli članovi Donjeg doma za vrijeme saziva parlamenta za vladavine Karla II. predložili su Vilimu da sazove skupštinu, a dok se svi članovi skupštine ne sastanu, predloženo je da on upravlja zemljom, što je i prihvatio 7. siječnja. Skupština je počela s radom 1. veljače 1689. godine (Bromley, 2008: 206).

Glavni problem i ujedno najvažnija zadaća Skupštine bila je da preda izvršnu vlast osobi od povjerenja i da se na kraju uvjeri da određena osoba nije iznevjerila povjerenje Skupštine. Na njezinom zasjedanju raspravljalo se o četiri moguće opcije:

1. Jakov II. mogao bi biti pozvan natrag u zemlju da vlada pod određenim uvjetima

2. Jakov II. i njegovi izravni nasljednici mogu zadržati krunu, ali će biti smatrani maloljetnima ili luđacima, dok će izvršnu vlast vršiti regenti

3. Jakovljevi bijeg smatrat će se kao smrt vladara, gdje će ga naslijediti njegova starija kćer Marija, žena Vilima Oranskog

4. Smatrat će se da je svojim bijegom kralj razvrgnuo vladu te da će dužnost Skupštine biti da organizira izvršnu vlast kako misli da je najbolje za državu

Skupština je na kraju prihvatila četvrtu mogućnost i proglasila prijestolje Engleskog kraljevstva praznim. Ubrzo nakon prihvaćanja četvrte opcije, Skupština je proglasila Vilima Oranskog i njegovu ženu Mariju, kćer svrgnutog kralja Jakova II., novim vladarima Engleske. Konačno, 23. veljače 1689. godine, prihvaćaju englesku krunu i potpisuju Deklaraciju o pravima (Declaration of Rights) čime je engleska Slavna revolucija zaključena (Bromley, 2008: 207).

Značaj i utjecaj engleske Slavne revolucije

Jakov II. na početku svoje vladavine imao je sve, počevši od torijevske većine, koja ga je podržavala, do velike reputacije u narodu zbog njegove iskrenosti. U svega par godina, sve je navedeno odbacio i počeo ponovno uvoditi katolicizam, čime je od sebe odbijao Anglikansku crkvu. Stavljajući katoličke službenike u vojsku i podizanjem stajaće vojske od 3 000 vojnika, naveo je engleske visoke

Flota Vilima Oranskog prije iskrcavanja u Torquayu

plemiće da pozovu Vilima Oranskog da preuzme prijestolje. On je to i učinio bez borbe, budući da mu se Jakov II. nije mogao oduprijeti jer ga nije imao tko podržavati (Pollard, 2004: 29).

Otkada je Slavna revolucija izvršena, a Vilim i Marija preuzeli vlast, nijedan engleski monarh nije pokušao negirati parlament ili donositi zakone bez njega. Prema Deklaraciji o pravima monarsi nisu smjeli držati stajaću vojsku u vrijeme mira, nisu smjeli davati amnestiju ministrima koje je osudio Donji dom, niti otpuštati suce po vlastitom nahođenju, osim ako se s time ne slože oba doma parlamenta. Također, vladarima nije bilo dopušteno odbacivati zakone kao što je to radio Jakov II., držati isti parlament tri godine, niti ga ne sazvati tri godine. Osim navedenih zabrana koje su vladarima bile propisane, osigurana je i vjerska tolerancija u određenom obujmu i do određene granice sloboda tiska. Međutim, svi ti zakoni bili su jamstvo sigurnosti protiv zloupotrebe kraljevske vlasti i kršenja građanskih sloboda. Nijedan zakon nije prošao protiv kraljevih ovlasti u svojstvu da ga upućuju ili savjetuju ministri, jer je on još uvijek bio pravi šef izvršne vlasti i parlament je bio ograničen na zakonodavnu vlast. Omiljena vigovska zdravica za građansku i vjersku slobodu odnosila se na pravo Engleza na slobodu od uznemiravanja, ali ne i na pravo svakog građanina da glasa za svoga zastupnika u parlamentu. Odgovorna vlast nije bila jamčena zakonima, ali je osigurana Slavnom revolucijom (Pollard, 2004: 30).

Danas poznajemo Englesku, odnosno Veliku Britaniju, kao razvijenu zemlju s razvijenim i svjetski poznatim parlamentarnim sustavom, no ponekad se dobiva osjećaj da se tamo rijetko kada nešto zapravo i događa. Međutim, 101 godinu prije Francuske revolucije, ono što je mnoge Francuze koštalo života, jer je izreka koja nam govori da revolucija jede svoju djecu oživjela, u Engleskoj je sasvim suprotan slučaj. U 17. stoljeću, koje je bilo i ostalo poznato po netoleranciji, u Engleskoj je Slavnom revolucijom u potpunosti odvojena religija od države i doneseni su prvi zakoni koji se tiču slobode tiska, a što je najvažnije, stvorili su čvrst parlamentarni ustroj koji je opstao do danas, s kraljem na čelu. Možda ponekad, ali samo ponekad, velike probleme možemo riješiti na miran (slavan) način i poslije zavladatai svijetom.

Glorious Revolution of 1688
by Dubravko Aladić

The term “revolution” evokes all kinds of emotions in us. Most of us think of it as a people’s revolt against the ruler who eventually has to step down, but not before state-wide riots take place. When the ruler steps down, the so-called better days for everyone ensue. However, the first modern revolution was nowhere near this definition. It happened in England near the end of the 17th century and was called the Glorious Revolution because no blood was spilled in it. That was pretty unusual considering that the 17th century was synonymous with absolute monarchy. In this paper I examine the course of this Bloodless Revolution, with special focus on the reign of King James II, uprisings preceding the Revolution, William III of Orange’s final invasion of England, and, of course, this Revolution’s greatest heritage, the Bill of Rights, which set out the rights and requirements of Parliament resulting in the system of government we know today.

Deklaracija o pravima iz 1689.

LITERATURA

1. Forster, Arnold, 1912. *A History of England from the landing of Julius Caesar to the present day*, Cassel and Company, London, New York, Toronto i Melbourne
2. Trevelian, George Macaulay, 1956. *Povijest Engleske*, Kultura, Zagreb
3. Bromley, J. S., 2008, *The new Cambridge modern history volume VI The rise of Great Britain and Russia 1688 – 1715/1725*, Cambridge university press, Cambridge
4. Green, John Richard, 2008, *History of the English people volume VII The Revolution 1683 – 1760; Modern England 1760 – 1767*, Oxford university press, Oxford
5. Pollard, Albert Frederick, 2004, *The History of England A Study in Political Evolution*, M. A. LITT., London